

Veliki rječnik male hrvatske zajednice izvan domovine

(Ferdinand Takač: *Rječnik sela Hrvatski Grob*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2004., 423 str.)

Hrvatski Grob, udaljen 15 km sjeveroistočno od Bratislave, na lijevoj obali Dunava, najsjevernije je selo u Europi gdje se još čuje hrvatska riječ i gdje se hrvatski jezik čuva od 1550. godine. U tom selu, 1920. godine, rođen je istaknuti intelektualac među slovačkim Hrvatima, pater Ferdinand Takač. Studirao je pravo u Zagrebu, a 1948. godine stupio je u isusovački red. Od tada djeluje u različitim zajednicama u Slovačkoj i ističe se novinarskim radom u katoličkom tisku. Objavio je dvadesetak izvornih i prevedenih knjiga, stručnih i znanstvenih radova. Još za Drugoga svjetskoga rata počeo je skupljati rječničku građu za Hrvatsko-slovački rječnik (1999) u kojem se na 708 stranica obrađuje oko 50 000 hrvatskih natuknica, a potom i za rječnik svojega rodnog sela o kojem je ovdje riječ.

Rječnik sela Hrvatski Grob, kako kaže u *Predgovoru*, napisao je “dragoj hrvatskoj braći u staroj domovini”, ali i svim naraštajima sela Hrvatski Grob.

Naime, već 1996. godine, pri istraživanju hrvatskih govora u Slovačkoj za *Hrvatski jezični atlas*, dr. Mijo Lončarić i dr. Antun Šojat posjetili su Takača u isusovačkom samostanu u Piešt’anima i predložili mu da se njegova dragocjena zbirka riječi zavičajnog idioma obradi u skladu s dijalektološkim i leksikografskim načelima, kako bi nastao rječnik govora Hrvata

izvan Hrvatske, koji su stoljećima u kontaktu s drugim slavenskim jezikom. Na tome se počelo raditi tek 1999. godine, nakon objavljivanja monografije *Govor Hrvatskoga Groba u Slovačkoj* Sanje Vučić i Bernardine Petrović. Najprije se radilo u Zagrebu, pa u Beču i Piešt’anima. Takač je, kao izvorni govornik, davao fonološke, gramatičke i semantičke podatke za svaku natuknicu. Obradom Takačeve “zbirke riječi” opseg rječnika znatno se povećao, tako da sada *Rječnik* na 423 stranice sadrži gotovo 8000 natuknica, pa je nakon *Gradišćanskohrvatskoga rječnika* najbogatiji rječnik Hrvata izvan domovine.

Nakon uvoda, tj. *Slova na početku* (Slovo na začiatku), *Predslova* (Predgovora) i *Napomena o transkripciji*, slijedi *Rječnik sela Hrvatski grob* (Slovník Obce Chorvatský Grob), *Indeks: hrvatsko-horvatanski* (Indeks: chorvatsko-chorvatanský), *Indeks: slovačko-horvatanski* (Indeks: slovensko-chorvatanský) i na kraju *Osvrt na govor Hrvatskoga Groba* dr. Mije Lončarića.

Kao što je vidljivo iz sadržaja, svako poglavlje *Rječnika* ima i slovački ekvivalent, a isto tako i samom *Rječniku*, na prijedlog dr. Mije Lončarića, dodan je i slovački stupac, tako da sada može poslužiti i kao hrvatsko-slovački obostrani rječnik.

Svaka natuknica, osim pravopisnih, pravogovornih (naglasak), gramatičkih (vrsta riječi, rod, padež, vid) i stilskih obavijesti, sadrži, dakle, i slovačke isto-vrijednosti, a neke od natuknica su i opri-mjerene, npr.:

Bõg, Bõga; bõg, bõga *m*, Bõg čuvaj!
Bõg plāti! Bõg blāgoslovi! pozdrav kod jela; Bõg naspõri! pozdrav kod bra-

nja voća (trešanja), (odgovor: Bōg dāj!)
*Bog; bog, Bože sačuvaj! Bogu hvala!
Bog plati! Dobar tek! Bog blagoslovi!
** Boh, boh Bože chrañ! Bože uchnovaj!
Pān Boh zaplat"! Dobrú chut'! Pān boh naspor!

z, ze, s *konj.*; *prijedlog je sastavljen od dvaju starijih prijedloga *sъ i *iz (iz) i ima njihova značenja: 1. s(a), 2. iz; ima tri fonološka lika: (1) osnovni z, npr. z ovīmi; (2) ze, ispred frikativa, npr. ze ženōm, ze sikirom; (3) s, u primjerima ispred sonanta, nazala, sa zamjenicama, npr. s mēnom, s nīm, s nōm, s nāmi; ispred bezvučnih šumnika može se smatrati fonetskim likom z [s tīm, s tōga, s tēbom, s tēbe, s teletom, s tīkvom / tīkve, s cipikom / s cipike]; (4) ispred šuštavih suglasnika fonetski je lik š, npr. š čīm, š čēga, š čēpom.; z nōsom, z nōsa; z mastōm / z māsiti, z lōncōm / z lonca; ze štāle / ze štālom, e žēpom / ze žēpa * 1. s(a) 2. iz ** z, zo.*

Nađu li se u slovačkome dvije izrazno iste riječi koje se odnose na različite sadržaje, dvojnost se označuje arapskim brojevima:

1. mīrīt, mīrim *impf.* * 1. nišaniti; 2. smjerati * mierit'

2. mīrit (se), mirim (se) *impf.* * miriti (se), uspostavljati mir među zaraćenim stranama ** miernit', zmierovat' (sa), uzmierovat' (sa)

1. nāpast, napadē; nāpal, napāla *pf.* napālo je snīga * napasti, napadati (o snijegu) ** 1. napadnūt' (snehu)

2. nāpast, napadēm; napādi; nāpal, napāla; napadēni *pf.* * napasti (koga), navaliti ** 2. napadnūt' (zaútočit')

3. nāpast, napasēm; napasal, napasla *pf.* * napasti (stoku na livadi) ** 3. napást'

(dobytok).

Kako su hrvatski i slovački vrlo srodni jezici, listanje i čitanje, ali prije svega razumijevanje Takačeva *Rječnika*, posebno je olakšano posljednjim poglavljem, tj. *Osvrtom na govor Hrvatskoga Groba*. Sam *Osvrt* podijeljen je u četiri dijela. U prvom dijelu ističe se posebnost i različitost govora Hrvatskoga Groba od ostalih hrvatskih govora u Slovačkoj, a sam govor je okarakteriziran kao "prijelazni", tj. Hrvatski Grob ima prijelazni čakavskokajkavski govor s osnovnom kajkavskom akcentuacijom koja je posebno obrađena u drugom dijelu *Osvrta*, tj. u *Prozodiji*, dok treći i četvrti dio obrađuju vokalizam i konsonantizam.

U *Rječniku* dolazi do izražaja i interferencija hrvatskog i slovačkog – drugog slavenskog jezika. Na primjer, to je veoma uočljivo u prefiksu *roz-* na mjestu hrvatskoga *raz-* (*rózgovor* 'razgovor', *rózgrist* 'razgristi', *rózum* 'razum').

Ovim rječnikom, proučavatelji i studenti kroatistike i slovakistike, a posebno dijalektolozi, dobili su dragocjenu pomoć u svojem radu i istraživanjima, a s njima i prevoditelji i čitatelji hrvatskih i slovačkih književnih i drugih djela. Osim toga, *Rječnik sela Hrvatski Grob*, uz spomenuti Takačev *Hrvatsko-slovački rječnik*, još je jedna nit koja će pomoći hrvatskim manjinama u očuvanju njihove kulture i narodnog identiteta, a ujedno i primjer svim hrvatskim zajednicama izvan domovine koji bi trebalo slijediti.

Ines Novak